

**(DE)KONSTITUISANJE SOPSTVA U DISKURSU
STVARNOG ŽIVOTA NABOKOVLJEVOG ROMANA
STVARNI ŽIVOT SEBASTIJANA NAJTA**

Sažetak: U radu ću najpre nastojati da pružim kritički osvrt na nemogućnost uspostavljanja sopstva Nabokovljevog junaka u romanu *Stvarni život Sebastijana Najta* u okviru Rikerovog diskursa o (de)konstrukciji, razvlašćenju sopstva, sedimentiranju dijalektike istosti i ipseiteta, u diskursu narativne imaginacije kao jedne dijalektike posedovanja i razvlašćenja, samopotvrđivanja i samobrisanja, diskursu koji nužno u ovom Nabokovljevom romanu vodi ka apofazi identiteta. Takođe će, u okviru Levina-sovog diskursa neontološke igre anarhičnog kretanja procesa konstituisanja identičnosti (identiteta), biti razmatran i pokušaj Nabokovljevog junaka da sopstveni identitet u Rečenom o Drugom/Istom konstituiše u pokušaju da vrati sopstveno sopstvo i sopstvo Drugog/Istog *s ovu stranu* sadašnjosti, *s ovu stranu* igre bivstva gde, prema Levinasu, sopstvo pogađa uvek nasilna i prevremena smrt. Posebna pažnja biće posvećena i pokušaju izlaska iz diskursa grubih, materijalnih činjenica/ Rečenog i ulazak u diskurs fikcije/Izricanja u kome se subjekt približava bližnjem u traumatskoj izloženosti i ranjivosti da bi krenuo u potragu *za-drugim* preko onog *kroz-drugog* ne bi li sačuvao sebe od onog *za-sebe*.

Ključne reči: diskurs, sopstvo, Isto, Drugo, narativni identitet

Sledeći Rikera nalazimo da razumeti sebe znači razumeti sebe pred diskursom vlastitog delovanja, te da se tek iz diskursa u činu interpretacije sopstvo konstituiše, i to sopstvo različito od Ja, od kog, kaže Riker, potiče podsticaj za otkrivanje vlastite istorije.

„Sebastijan Najt? Reče iznenadan glas iz magle, „Ko priča o Sebastijanu Najtu?“ (...) Stranac koji je izgovorio ove reči sada se pojavljuje (...) Oh, kako ponekad čeznem za laganim preokretom dobro podmazane priče! Kako bi lagodno bilo da glas pripada nekom vedrom nastavniku sa velikim mlitavim ušnim resicama i borama oko očiju... „A sad“, rekao bi on, „ispričaću vam pravu priču o godinama koje je Sebastijan Najt proveo na koledžu.“ I odmah bi se upustio u priču. Ali ovaj, ništa slično nije se stvarno desilo. Taj glas u magli odzvonio je u najnerazgovetnijem delu mog uma. Bio je to samo odjek neke moguće istine, blagovremena opomena: ne budi toliko siguran da ćeš o prošlosti saznati sa usana današnjice. Čuvaj se i najpoštenijeg posrednika. Zapamti da je ono što čuješ trostruko uvijeno: da je to oblikovao onaj koji priča, preoblikovao onaj ko sluša, a da je to mrtav čovek iz priče sakrio od obojice. Ko to priča o Sebastijanu Najtu?(...)A gde je treća strana? Mirno truli na groblju Sen Demije. Nasmejano živi

u pet knjiga. Viri nevidljiv preko mog ramena dok ovo pišem (...)" (Nabokov, 2003: 47□48).

Nabokovljev depersonalizovani narator bez imena, označen samo inicijalom V, pokušava da u priči/diskursu/fikcionalizovanoj biografiji oživi Sebastijana Najta ne bi li tako konstituisao i sopstveno sopstvo. V-ova konfiguracija priče/diskursa o stvarnom životu preminulog polubrata, Sebastijana Najta, putem detektivskog pristupa, ne unosi u priču/diskurs red i organizovanost zasnovanu na nepokolebljivosti činjenica, odnosno ne ostavlja utisak jedne usklađene neusklađenosti koja samo vrebava pravi trenutak da bude dekonstituisana kako bi identitet naratora i junaka diseminirala u mnoštvo označitelja. Sve dok narator, pedantni biograf uporno pokušava da u strpljivom traganju za svim dostupnim i najbeznačajnijim svedočenjima o Sebastijanu, a zatim i u načinu njegovog pripovedanja o tome, u sve prisutnijim, superiornim, ciničnim komentarima mrzovoljnog detektiva, ostavlja diskurs i konstituisanje sopstvenog narativnog identiteta i narativnog identiteta svog junaka, na nivou prefiguracije. Život/sopstvo Sebastijanovo neprestano se opire surovosti V-ovih novootkrivenih činjenica pretvarajući njegov pokušaj ispisivanja sopstvenog sopstva i sopstva junaka u čistu autoparodiju, odnosno parodiju. Fizički mrtvi Sebastijan u vreme kad V stvara svoje delo ne postoji ni više ni manje nego u bilo koje vreme. On postoji u pričama, uspomena drugih ljudi, događajima koji se jesu ili nisu odigrali i, ponajviše i najznačajnije, u sopstvenim delima. Bilo kakav pokušaj da se dijalektika istosti i ipseiteta ostvari u realnoj priči/diskursu o njemu vodi samo ka jednom □ poništenju i potpunom zamagljivanju sopstva junaka i naratora.

„Sebastijanov lik se ne pojavljuje kao deo mog dečastva (...), niti se pojavljuje kao sled poznatih slika, već mi dolazi u nekoliko jasnih isečaka, kao da nije bio stalan član naše porodice, već neki čudni posetilac koji prolazi kroz osvetljenu sobu a zatim za dugo nestaje u noći(...) Možda bih mogao da opišem način na koji je hodao, ili se smejao ili kijao, ali to ne bi bilo ništa više od raznih kadrova iz filma isečenih makazama koji nemaju ništa zajedničko sa suštinskim zapletom.“ (Nabokov, 2003: 16□17).

Realni svet V-ovog diskursa je svet bez identiteta, svet bez ikakvog uporišta u sopstvenoj istosti i kao takav nemoćan da konstituiše ni ipseitet junaka.

„(...) V-ova sećanja na njegove vlastite susrete sa Sebastijanom kao odraslim čovekom poprimaju auru nestvarnog, poput uspomena iz najranijeg detinjstva ili priča koje je čuo od drugih. Sećanje na njihov slučajan susret u Parizu više liči na modifikovanje nekog ličnog doživljaja, nego na rekonstruisanje činjenica. Kao što nešto ranije u francuskom mestašcu Rokbrinu, pod jakim uticajem 'činjenice' da je ona tu umrla, uspeva da stvori viziju svoje majke, da bi tek kasnije saznao da to nije onaj Rokbrin u kome se to dogodilo, već drugo mesto sa istim imenom, tako ni ovo, verovatno nije taj Pariz, ili taj Sebastijan, ili najverovatnije, ni jedno ni drugo(...). Zapravo, u realnosti i konkretnosti činjenica povezanih sa tim doživljajem-konkretnosti do koje je, čini se, V-u veoma stalo-Sebastijanov lik se još upadljivije rasplinjava, gubi svoje fizičko obličje, i ostaje jedini (ali i najvažniji) element V-ovog doživljaja u čije konkretno postojanje ovaj ne uspeva da nas uveri.“ (Paunović, 1997: 35).

„Ništa-identitet realnog sveta V-ove priče/diskursa pervertira se u svet koji lebdi između dva pola, istosti i ipseiteta, onog trenutka kada V zakorači u poigrište Sebastijanovih romana.(...) pedantni biograf ustupa mesto umetniku, kreatoru, ili bar nekome ko ima ambicije da to postane.“ (Paunović, 1997: 29).

„Staro, staro pitanje Ko si ti? Samom sebi koji si postao čudno neshvatljiv u suton, u Božjem svetu, kojem nikada nisi bio stvarno predstavljen. Ili ćemo, možda, biti bliže istini ako pretpostavimo da je, dok je Sebastijan sedeo na ogradi, njegov um bio komešanje reči i maštarija, nepotpunih maštarija i nedostatnih reči, ali već je znao da je to i samo to stvarnost njegovog života(...)“ (Nabokov, 2003: 46).

Iako još uvek nije potpuno spreman da se odrekne sveta s ovu stranu bivstva, V-ova potraga za Sebastijanovim identitetom postaje upadljivo drugačija, njegov diskurs postaje diskurs o diskursu, diskurs o Sebastijanovoj umetnosti, diskurs u kome Sebastijan „(...)nije samo mantil koji nestaje u polumračnoj ulici, već čovek sa vrlo konkretnim osećanjima, hirovima i navikama.“ (Paunović, 1997: 41Z). U ovom i ovakvom diskursu moguće je osvrnuti se na rikerovsko poimanje održivosti sopstva i plodne napetosti dijalektike istosti i ipseiteta.

Celokupna problematika ličnog identiteta vrti se oko potrage za onim što je relaciono invarijantno, oko onoga što identitetu daje značenje postojanosti u vremenu, odnosno, da li ipseitet sopstva sadrži jednu formu postojanosti u vremenu koja ne bi bila svodiva na Kantov pojam supstancije? „(...) jednu formu postojanosti u vremenu koja se može povezati sa pitanjem ko? kao nesvodivim na svako pitanje što? Jednu formu postojanosti u vremenu koja bi bila odgovor na pitanje: 'ko sam ja?'“ (Riker, 2004: 125) Riker navodi da mi raspoložemo sa dva modela postojanosti u vremenu koja on sažima kroz dva izraza: karakter i održana reč. Njegova hipoteza je da polarnost ova dva modela postojanosti sopstva rezultira iz toga što postojanost karaktera predstavlja skoro potpuno podudaranje problematika idem i ipse, dok vernost sebi u održanju date reči označava ekstremno odstupanje između postojanosti sopstva i postojanosti istog. Narativni identitet se upliće upravo u pojmovnu konstituciju sopstva na način posredovanja između pola karaktera u kome idem i ipse teže podudaranju i pola održanja sopstva u kome se ipseitet oslobađa istosti. Karakter kao skup trajnih dispozicija po „čemu“ se prepoznaje neka osoba, dispozicija koje se povezuju sa pojmom navike sa njenim dvostrukim značenjem, navike koja se stiče i već stečene navike. Upravo je navika ta koja pruža istoriju karaktera, ali istoriju u kojoj taloženje preti da prekrije i na kraju uništi inovaciju koja joj je prethodila. To taloženje omogućava modus postojanosti karaktera u vremenu ali samo kroz preklapanje ipse i idem i tako karakter postaje ipse, ali ipse koje se oglašava kao idem. Isto tako, pojam dispozicije se povezuje i sa skupom stečenih identifikacija, sa sebe-prepoznati-sa, kroz koje drugo stupa u sastav istog u procesu koji je paralelan sticanju neke navike, „(...) kroz interiorizaciju koja poništava početni učinak alteriteta, ali ga u najmanju ruku ponovo vraća iz spoljašnjosti u unutrašnjost.“ (Riker, 2004: 129).

U diskursu o imaginarnom, bilo da se radi o jednostavnom navođenju delova Sebastijanovih romana ili V-ovoj refiguraciji navedenih delova, narator staje licem u lice sa svojim junakom. Njegova misija je izmenjena, a istraga osuđena na neus-

peh. Trajne dispozicije po kojima se identitet Sebastijana Najta prepoznaje su tu. U V-ovoj refiguraciji „Prizmatične bridi“ saznajemo da „(...) ono što ga je konstantno mučilo bila drugorazrednost, ne trećerazrednost ili entorazrednost(...)“ (Nabokov, 2003: 83), u „Uspehu“ saznajemo o Sebastijanovom očajničkom strahu od smrti, u „Izgubljenom imetku“, među stvarima koje raznosi vetar nakon avionske nesreće, u koverti sa pogrešnom adresom, Sebastijan šalje oprostajno pismo Kler, u kojem pokušava da objasni razloge svog nestanka □ ponovo strah od smrti. Pismo je izuzetno dragoceno za V-a jer konačno shvata da je njegov Sebastijan u potpunosti prisutan samo u diskursu/priči s onu stranu bivstva na kojoj jedino može da „potvrdi“ sopstvenu egzistenciju i egzistenciju sveta čiji je tvorac on sam. „Svetlo lične istine teško je opaziti u žmirkanju izmišljenog bića, ali ono što je još teže shvatiti jeste zadivljujuća činjenica da je čovek, pišući o stvarima koje je stvarno osećao u vreme pisanja, mogao da ima snagu da stvori istovremeno – i to iz stvarnih stvari koje su mu žalostile um □ izmišljen i nejasno apsurdan lik.“ (Nabokov, 2003: 103). Istost Sebastijanovog identiteta je konstituisana. „Kao što je čitalac mogao da primeti, pokušao sam da u ovoj knjizi o sebi govorim što je moguće manje. Pokušao sam da ne pominjem(...) okolnosti iz mog sopstvenog života(...)“ (Nabokov, 2003: 127). V zaista ne konfigurira priču/diskurs o sebi, ali u diskursu o diskursu Sebastijana Najta, prepoznajemo naratorovu očajničku želju za uspostavljanjem istosti sopstva u identifikaciji -sa, u želji da ga neko/čitalac/interpretator/on sam sebe -prepozna ne -u, već -sa Sebastijanom Najtom. „Sećam se Sebastijana kao dečaka, šest godina starijeg od mene(...) Sećam se kako virim preko ograde na stepeništu, gledam ga kako ide uz stepenice, posle škole(...) Moje usne se skupljaju, ispuštam belu pljuvačku koja pada i pada, i uvek promašuje Sebastijana; A ne radim to zato što želim da mu dosađujem, već je to samo čežnjiv i uzaludan pokušaj da ga nateram da primeti da postojim.“ (Nabokov, 2003: 15). Na tom uzaludnom pokušaju da natera Sebastijana da ga primeti da postoji jedino i ostaje V-ova istost.

Stabilnost sopstva koja se dobija od navika i stečenih identifikovanja i to tako što karakter osigurava numerički identitet, kvalitativni identitet, neprekinuti kontinuitet u promeni i postojanost u vremenu, samo su oznake istog i prekrivanje onog „ko?“ od onog „što?“, prekrivanju koje pitanje „ko sam ja?“ potiskuje u korist pitanja „što sam ja?“. Riker ukazuje na opasnost od sedimentiranja karaktera koje bi moglo da odvede samo u ideologiju, te ukazuje na neophodnost razigravanja karaktera u okviru narativne priče/diskursa. „Zadatak jedne refleksije o narativnom identitetu će se sastojati u tome da izbalansira nepromenljive crte koje on duguje usidrenju istorije jednog života u karakteru i one crte koje teže da razdvoje identitet sopstva od istosti karaktera.“ (Riker, 2004: 130). Razdvajanje identiteta sopstva od istosti karaktera događa se u jednom drugom modelu postojanosti u vremenu, u modelu održane reči i vernosti datoj reči. „Održana riječ iskazuje jedno samoodržanje koje se ne da uključiti, kao karakter, u dimenziju nečeg uopšte, nego jedino u dimenziju onog ko? (...) Jedna je stvar istrajnost i čvrstina karaktera, a druga istrajnost vjernosti datoj reči(...)“ (Riker, 2004: 130). „Tačno na ovom mjestu ipseitet i istost prestaju da se podudaraju.“ (Riker, 2004: 131). Posredničko mesto između istrajnosti karaktera i samostalnosti sopstva u obećanju preuzima pojam narativnog identiteta. „Kad se

tako jednom smjestimo u taj međuprostor nećemo se čuditi što vidimo da narativni identitet oscilira između dvije granice, jedne niže u kojoj postojanost u vremenu izražava nerazlikovanje idem od ipse i jedne više u kojoj ipse postavlja pitanje svog identiteta bez pomoći uporišta u idem.“ (Riker, 2004: 132). Narativni identitet u priči/diskursu poziva na (po)kretanje sopstva koje bi inače bilo uništeno u stečenim dispozicijama i u sedimentiranim identifikovanjima-sa, odnosno u polovima istosti karaktera i čistog ipseiteta samostalnosti sopstva.

U V-ovu istrajnost karaktera se nismo uverili. On ne uspeva da premosti jaz između diskursa ništa-identiteta i disursa idem-identiteta. I ne samo to. Njegovo sopstvo u želji da se identifikuje-sa idem-identitetom Sebastijana Najta, njegovog književnog uzora, odnosno opsesije, se time hermetizuje iako rikerovski ostaje veran datoj reči, ali datoj reči u svetu realnog, svetu ništa-identiteta. Tako, on nakon Sebastijanove smrti u obilasku njegovog stana nalazi hrpu pisama, dokumenata i književnih radova koji bi ga pošteđeli mukotrpne borbe da pokuša da ispiše diskurs biografije, on se povinuje Sebastijanovim zahtevima. „Jednog ćeš dana možda doći do izvesnih papira; spalićeš ih odmah; istina oni su čuli glasove(...) ali sad moraju da budu spaljeni na lomači. Sačuvao sam ih i dao im prenočište(...), zato što je sigurnije dozvoliti im da spavaju, da nas ne bi, ubijene, pohodile kao duhovi.“ (Nabokov, 2003: 168). Sebastijanovi „duhovi“ bi V-u, možda, neometano omogućili prolaz u Sebastijanov ipseitet s onu stranu Večnosti. Međutim, i pored istrajnosti u održanju i vernosti datoj reči V-ov ipseitet samostalnosti sopstva je neodrživ. Naime, nigde u romanu se ne pojavljuje nikakva oporuka, oprostajno pismo Sebastijana Najta u kome bi stajalo zaveštanje za ispisivanjem njegove biografije. V-ov diskurs o Sebastijanu je izbor junaka bez identiteta u pokušaju da ga konstruiše kroz-drugog, odnosno u-drugom. Ovde se nužno nameće rikerovsko pitanje, šta se dešava sa narativnim identitetom u diskursu/priči u „zbnjujućim slučajevima literarne fikcije“ u kojima se sopstvo suočava sa hipotezom svog vlastitog gubljenja, „sa hipotezom svog vlastitog ništavila“? „Doduše, to ništavilo nije ništa o kome se nema ništa reći. (...) Rečenica „Ja sam ništa“ mora da sačuva svoju paradoksalnu formu: „ništa“ ne bi više značilo ništa ako „ništa“ ne bi zaista bilo pripisano jednom „ja“. Ali, ko je još ja (je) kad subjekt kaže da je ništa? Jedno sopstvo lišeno pomoći istosti (...) U tim trenucima krajnjeg ogolijevanja, nepostojanje odgovora na pitanje ko sam ja? Nipošto ne ukazuje na ništavnost, nego na ogoljenost samog pitanja.“ (Riker, 2004: 174).

Kako održati skupa problematični karakter ipse na narativnom planu i njegov potvrdni karakter na planu moralne obaveznosti? U „zbnjujućim slučajevima literarne fikcije“, u pričama/diskursima koji pripovedaju o rastvaranju sopstva treba videti, prema Rikeru, interpretativni diskurs/priču o apofatičkom shvatanju sopstva. Apofaza sopstva se upravo sastoji u gubitku ikakve vrednosti prelaza onog „ko“ sam ja?“ na „što sam ja?“, odnosno gubitku ipseiteta kroz gubitak istosti. Kako onda na etičkom planu održati jedno sopstvo koje se dekonstruisalo na narativnom u priči/diskursu? Upravo u tom rascepu između narativnog i moralnog identiteta, Riker vidi jednu plodnu napetost. „Nastaje pitanje: „Ko sam ja, ja koji sam tako nepostojan da bi ti, ipak, na mene mogao računati? Raskorak između pitanja u koje se sunovraćuje narativna imaginacija i odgovora subjekta pozvanog na odgovornost kroz

očekivanje drugog postaje trajna pukotina u samom središtu angažmana. Ta tajna pukotina čini razliku između skromnosti samostalnosti sopstva i stoičke gordosti krutog samoistrajavanja.“ (Riker, 2004: 175). Da li odgovor leži u Parfitovom etičkom zaključku njegovih *puzzling cases* da lični identitet nije ono što je važno? U filozofiji ipseiteta, zaključuje Riker, „(...) posedovanje nije ono što je važno. Ono što sugeriraju granični slučajevi koji su nastali putem narativne imaginacije jeste jedna dijalektika posjedovanja i razvlaštenja, brige i bezbrižnosti, samopotvrđivanja i samobrisanja. Zamišljeno ništa sopstva postaje tako egzistencijalna 'kriza' sopstva.“ (Riker, 2004: 175). Da li ovo gubljenje sopstva, pita Riker, ima veze sa Levinasovim etičkim primatom drugog od sopstva nad sopstvom i da li je nužno brisanje sopstva kroz postavljanje sebe na raspolaganje drugom i da li je neophodno da se samocenjevanje sopstva u etičkom davanju primata drugom pervertira u samomržnju?

„Tada reče Gospod Kainu: gdje ti je brat Avelj? A on odgovori: ne znam; zar sam ja čuvar brata svojega?“ (Postanje, IV, 9).

„Kainov odgovor je iskren. U njegovom odgovoru jedino nedostaje etika; tu postoji samo ontologija: ja sam ja, a on je on. Mi smo ontološki razdvojena bića“ (Levinas, 1998: 147, 148).

Uskraćivanje slobode ontološkog nasilja, nasilja poistovećivanja, negiranja, odnosno ubistva drugog, Levinas vidi jednim delom u pravdi kao etičkoj instanci. Pravedan je onaj odnos u kome se poštuje beskonačna udaljenost, nesvodivost Drugog, etički otpor Drugog, njegova nepredvidivost, transcendencija za koju smo odgovorni da je ne ubijemo. Za razliku od ontologije koja polazi od onog prisutnog i istog i ka čemu teži da se putem identiteta identičnog i neidentičnog vrati, prema Levinasu, etika bi morala poći od nečeg drugog, nečeg beskonačnog. Ovde se nameće pitanje da li je Beskonačno samo neko neodređeno Drugo? Prema Levinasu, Beskonačno je oznaka svake drugosti. U transcendentalnosti Beskonačnog ne javlja se samo Drugo (Autre), koje se kod Levinasa često odnosi na Boga, već i na Druge (Autrui), kao druge ljude, bivstvujuće. Prema tome „(...)misliti beskonačno, transcendentno, Stranca, ne znači misliti neki object(...)“ (Levinas, 1976: 33), već potpuno napustiti polarnost subjekt-objekt odnosa jer ako beskonačno nadilazi ideju beskonačnog u subjektu, onda ono osporava i slobodu spontanosti subjekta, te ga pokorava, ali ne nasilno, već poučno. Pristupiti Beskonačnom/Drugom u diskursu je zapravo izraz susreta prihvatanja izraza Beskonačnog, ali izraza koji je takav da neprestano nadrasta ideju, odnosno diskurs koji nastoji da ga iskaže. Stoga nas „(...) samo apsolutni stranac može poučiti(...)“ (Levinas, 1976: 58). Ko je apsolutan? Po Levinasu, onaj koji je apsolutno odsutan, ko ne zaprema horizont prisutnosti, onaj koji je bez-inter-esan i razrešen od bića. „Zato Levinas i govori o apsolutno Drugom ili apsolutnom strancu, čak o ne-relacionoj drugosti, verujući da ontološka opna samog diskursa, koja bi nalagala da se Drugo misli isključivo kao Drugo od i stranac kao stranac u odnosu na, u relacijama, biva transcendentiran deskripcijom drugosti kao bezinteresne, razrešene, odsutne...“ (Romčević, 2003: 449). Ako relacije nema, odnosno ako je Drugo ne-relaciono, kako onda Isto kroz ideju Beskonačnog govori Drugom i prima njegovo predavanje? U „Tragu drugog“ Levinas naglašava da Drugo ne-relacione relacije ostvaruje putem emanacije, odnosno ta ne-relaciona relacija

se ostvaruje vizitacijom ili epifanijom lica. „Absolutni Stranac, koji je Drugo i Beskonačno, onaj kome se u ideji (...) govori i onaj od koga se kroz taj govor prima pouka, predavanje Drugog, proizvodi se kao želja za Beskonačnim (...), i to ne kao želja koja bi se u posedovanju onog željenog umirila □ ova želja nije sebična (...), ne zatvara ono željeno u želeće sopstvo(...)“ (Romčević, 2003: 449), niti je to želja koja bi u Drugome pronašla svoje zadovoljenje. Želja, u Levinasovom smislu, ide ka odlaganju ostvarenja, u neprestanom uvećavanju s onu stranu zadovoljenja, ka hranjenju novim gladima, ali hranjenju koje je istovremeno i pražnjenje. Ovo je moment kada etička avantura u kojoj Drugo progoni i zahteva zadobija izgled traume.

„Samorefleksija svesti, Ja koje opaža Sebe, ne nalikuje na prethodeće vraćanje sebe samog jednom bez ikakve dvojnosti, koje je po sebi već unapred saterano u sebe, pritešnjeno ili uvijeno u svoju kožu ne osećajući se dobro u svojoj koži, u sebi već izvan sebe.“ (Levinas, 1999: 158). Oспорavajući imperijalizam ontologije koja tipski pristupa bivstvujućem iz otvorenosti bića nastojeći da mu prida značenje počev od bića, Levinas ima pre svega na umu nemogućnost da jedno vlastito Ja zaposedne sopstveno Sopstvo, da ga preuzme na sebe, za-sebe, da izvrši čin samoidentifikovanja. Ono □ Sopstvo, bivstvo ne može sebe da konstituiše iz sebe jer je već stvoreno u apsolutnoj pasivnosti kao žrtva jednog progonjenja koje parališe svaki pokušaj želje da se probudi i postavi za sebe. Bivstvovanje Sopstva s ovu stranu bivstvovanja, s ovu stranu sadašnjosti, u za-sebičnosti nije, prema Levinasu, ništa drugo do identitet koji uvek pogađa nasilna i prevremena smrt. Okretanje bivstva sebi, vraćanje sebi samom se može pojaviti u tematizovanom, Rečenom, ali samo u vidu pozajmljenog bivstva koje maskira njegovu bezimenost. Taj egzil u sebe ulazak je u ne-mesto „(...) s ovu stranu ničega koje se može tematizovati kao bivstvo.“ (Levinas, 1999: 165). Ono što je nužno je to da se Ja, Isto, bivstvo oslobodi oholosti imperijalizma koji uzdiže jastvo, te da se razvlasti sve dotle dok se ne izgubi. Ovde se nužno nameće pitanje „(...) ima li to sebe gubljenje kao kraj i svršetak prazninu, nultu tačku(...)“ (Levinas, 1999: 168) kada subjektivnost subjekta prestaje da znači išta? „Ili to zatvaranje kroz sebe samo i to trpljenje grčenja u svojoj koži opisuju bolje nego metafore tačnu i pravu figuru jedne promene bivstvovanja koje se okreće □ ili se preokreće □ u jedno neprestano vraćanje u kome je isterivanje sebe izvan sebe njegovo zamenjivanje za drugoga □ što bi upravo trebalo da znači Sebstvo u pravom smislu: pražnjenje Sebstva od sebe samog?“ (Levinas, 1999: 168). Naime, u pasivnosti traumatizma bezrezervnog otvaranja Jednog, u pasivnosti progona Istog od strane Drugog pod prisilom odgovornosti za-drugog, upravo leži jedinstvenost Sopstva i njegova identičnost jedinog. Bez progonjenja Sopstvo ponovo podiže glavu i prekriva sopstveno jastvo. Ali, nije li Sopstvo lišeno pribežišta u sebi i ostavljeno da bivstvuje u goloj izloženosti primorano da se povuče u sopstveni identitet? Levinas kaže: „Neotklonjivost Ja je nemilosrdnost optužbe od koje se više nije moguće distancirati – od koje se nije dopušteno skloniti. Ta nemogućnost da se u odnosu na Dobro distanciramo i skrijemo predstavlja jednu odlučnost koja je odlučnija i dublja od voljne odlučnosti koja je još uvek oklevanje i potajni izlaz.“ (Levinas, 1999: 171). Ta pre-izvorna odlučnost na odgovornost je, po Levinasu, poput optužbe jednog bivstva pre sopstvene krivice, optužbe koju bivstvo protiv sebe podiže uprkos vlastite nevinosti isključujući tako mogućnost bilo kakvog otklona.

Dakle, odgovornost za drugoga ne pronalazi se u slobodi svesti koja se gubi i ponovo pronalazi. To je odgovornost opsednutosti koja ukazuje na apsolutnu pasivnost Sopstva koja se od sebe nikada ne udaljava da bi se potom vratilo u sebe i tako identifikovalo prepoznajući se u prošlosti, jednog Sopstva koje se vraća-na-sebe, ali s onu stranu bivstvovanja iza identičnosti, iza Rečenog, u Izricanju. Upravo u odgovornosti za drugoga leži sama značajnost značenja, smisao koji već znači u Izricanju, pre nego što se pokaže u Rečenom. Značajnost značenja i jeste u odnosu jedan-za-drugoga, u relaciji prema bližnjem, „(...) u relaciji blizine koja se ne može svesti na bilo kakav modus distance ili geometrijskog kontinuiteta niti na puku „predstavu“ bližnjeg, već je uvek poziv od krajnje hitnosti – obaveznost koja na anahroničan način prethodi svakom angažmanu.“ (Levinas, 1999: 152□153). Relacija prema eksteriornosti, starija od čina koji stvara tu relaciju, nesvodiva je na svest i predstavlja upravo ono što Levinas podrazumeva pod pojmom opsednutosti. Opsednutost drugim upisuje se u svest kao nešto strano, kao nešto što raščinjava pokušaje tematizovanja od strane svesti, kao jedno an-arhično kretanje koje izmiče izvoru, načelu, volji. Anarhija zaustavlja ontološku igru svesti u kojoj se bivstvo ponovo pronalazi, osvjetljava i gubi. Meta-logička, meta-ontološka struktura Anarhije koja raščinjava Logos i u kojoj se svest uvek iznova zaposeda uspostavlja se upravo u etičkoj situaciji jedan-za-drugog.

Etička situacija jedan-za-drugog, po Levinasu, prethodi ontološkoj situaciji jedan-za-sebe, kao što i etički jezik prethodi služećem, standardnom jeziku. Etički govor/Izricanje se, prema Levinasovim rečima ne odigrava u analitičkom nizanju pojmova prema logičkoj hijerarhiji ili vremenskom redosledu već kroz mnoštvo pojmova koji se „uzajamno dozivaju“, „uzajamno senče“ i jedni u drugima ogledaju. Upotreba metafore koja se u tom jeziku zahteva je tu da izrazi smisao približavanja u kome etički jezik/Izricanje izvodi svoju ključnu razliku u odnosu na služeći jezik bivstvovanja – odvajanje od znanja. Kako se izvodi odvajanje od znanja u događaju blizine Istog i Drugog a da se ne razori udaljenost koja je garant neprelaznosti Drugog u Isto? Levinas tu nedoumicu razrešava figurim dodira Drugog: „Biti u dodiru: ne dovesti drugoga u položaj da poništi svoju drugost, niti ukinuti sebe u drugome. U samom dodiru, dodirujuće i dodirnuto su odvojeni.“ (Levinas, 1999: 132). Izricati, služiti se etičkim jezikom znači približiti se bližnjem, ali ne zaveštanjem smisla kako se on javlja u pričama, u Rečenom već u komunikaciji koja se ne ograničava na fenomen istine, niti se predaje tumačenju i dekodiranju od Drugog da bi se dešifrovano vratilo Istom. Izricanjem subjekt se približava bližnjem „(...) tako što se izražava u doslovnom smislu proterujući se van svakog mesta, više ne stanujući ne gazeći nikakvo tlo. Izricanje razotkriva i ono što se nalazi skriveno ispod izloženosti jedne ogoljene kože.“ (Levinas, 1999: 80). U Izricanju ono „(...) za-drugog (ili smisao) ide do onog kroz drugog, ide do patnje kroz jednu bodlju koja spaljuje meso ali ni za šta (...)“ (Levinas, 1999: 82) „bez ikakve nadoknade u igri koja je potpuna besplatnost.“ (Levinas, 1999: 83).

„(...) Nabokov ne dopušta da se stvori utisak da je on neprikosnoveni tvorac Sebastijana Najta; fiktivni svet je za Vladimira Nabokova svet koji postoji po sebi i za sebe □ tako pisac nije, kako se obično misli, njegov tvorac, već čovek kome je do-

pušteno da u taj svet zaviri(...)“ (Paunović, 1997: 38). Autor zato pušta svog naratora da se okuša u pokušaju da dođe do konačne spoznaje istine o sebi, o Drugom/junaku i konačno do spoznaje Večite Istine. Nabokov asimptomskim približavanjem/udalžavanjem od sebe samog, u svojoj navodnoj ne-prisutnosti daje svom naratoru/V-u mogućnost oslobađanja od sopsvenog Jastva upisujući u njegovu svest opsednutost Drugim, ali ne opsednutost kao osećaj odgovornosti-za-drugog, već kao nastojanje da tematizovanjem Drugog u za-sebičnosti uspostavi sopstvenu Istost. Apsolutni Stranac/Beskonačno-Sebastijan Najt/Večita Istina u jednoj ne-relacionoj relaciji, u svojoj metafizičkoj i fizičkoj odsutnosti, epifanijom lica ne stvaraju u V-u bez-interesnu želju za Drugim. Ipak, stoji da naratora relacija sa Drugim/Sebastijanom Najtom prazni od njega samog, ali, isto tako i da ga hrani željom da u dodiru sa Drugim ukine sebe u Drugome. V-ova majeutička želja da u diskursu/priči o Sebastijanu Najtu nižući pojmove, detalje prema hijerarhiji Logosa i vremenskom redosledu uporno ga ostavlja da bivstvuje s ovu stranu bivstva, u Rečenom.

„Dok sam planirao knjigu, postalo je očigledno da ću morati da preuzmem ogromno istraživanje, vraćajući njegov život deo po deo, i slažući te delove prema unutrašnjem poznavanju njegove ličnosti. Unutrašnjem poznavanju? Da, to je stvar koju sam posedovao, osećao sam to svakim živcem.(...) to bi moglo da objasni neobično „to-se-već-desilo osećanje“ koje me obuzima kad pratim krivudanje njegovog života. A ako ga je, kao što je bio čest slučaj sa njim, svih „zašto“ u njegovom ponašanju bilo koliko i nepoznatih, često sam nalazio njihovo značenje otkriveno sada, u podsvesnom preokretu ove ili one rečenice koju sam ja zapisao.“ (Nabokov, 2003: 31, 32).

Ta njegova sigurnost da će sedimentiranjem smisla života svog junaka putem diskursa služećeg jezika, retencije, sećanja drugih, pamćenja i istorije nečijeg života daje mu mogućnost za po-sadašnjem konačnosti bivstva Drugog. Ali šta se događa u susretu, blizini sa svetom Drugog s onu stranu bivstva, svetom Sebastijanovih romana? U pisanju, on ne može čak ni da oponaša njegov manir „(...) zato što je manir njegove proze manir njegovog mišljenja a to je bio vrtoglavi sled praznina; a prazninu ne možete da podražavate zato što morate da je ispunite na ovaj ili onaj način i skrivete je u toku pisanja.“ (Nabokov, 2003: 32). Apsolutni Drugi/Sebasijan Najt je tu u odsutnosti da ga podučiti. „Njegova borba sa rečima je bila neobično bolna(...) premošćavanje ambisa koji leži između izražavanja i misli; izluđujući osećaj da su prave reči, jedine reči koje čekaju na tebe, na suprotnoj obali u maglovitoj daljini, i drhtaji još uvek neodevene misli koja ih vikom doziva sa ove strane ambisa(...)“ (Nabokov, 2003: 76). V polako napušta služeći jezik bivstvovanja i počinje da se približava u odvojenosti Drugom služeći se etičkim jezikom/Izricanjem bez zaveštanja smisla već u diskursu o Sebastijanu ne pokušavajući više da njegov život prevede s ovu stranu bivstvovanja, da ga hermetizuje i ograniči na fenomen istine. On ne tumači i ne dekodira Sebastijanove romane da bi ih dešifrovane vratio sebi jer shvata da bi postao Ja pod znakom poziva ne poništavajući i asimilujući Drugo/Sebastijana, mora da ostavi značenje, Istinu u ne-miru, u Izricanju koje jedino može etički diskurs, pa i njegovo sopstvo da prevede s onu stranu bivstva.

V-ov diskurs o Sebastijanovom romanu „Sumnjičavi zlatoglav“ iako doveden do vidljivog, opipljivog ne pretače se u Rečeno. Manifestovani diskurs o poslednjem

Sebastijanovom romanu ostaje u Izricanju kao znak koji se daje Drugom, ali ovog puta Drugi je sam V. Autor romana, Nabokov, u svojoj navodnoj ne-prisutnosti pokušava svog naratora, ne nasilno ali ne i u slobodi, da prekine sa pokušajem poništavanja ne-relacione relacije blizine sa Drugim/Apsolutnim/Večitom Istinom. „Čovek umire, i on je junak priče; ali dok životi ostalih ljudi u knjizi izgledaju savršeno stvarni (...), čitalac ne saznaje ko je čovek koji umire, ni da li njegov odar stoji ili pluta, ni da li je uopšte odar.“ (Nabokov, 2003: 159). „Osećamo da smo na pragu neke apsolutne istine (...)Neverovatnom majstorijom sugestivnog izražavanja pisac nas uverava da zna istinu o životu i smrti, i da će je saopštiti.“ (Nabokov, 2003: 162).

„I sada ćemo tačno saznati šta je to: reč će biti izgovorena □ i vi, i ja i svako na svetu udariće se po čelu: Kakve smo budale bili! Na ovom poslednjem zavijutku knjige pisac kao da zastaje za trenutak, kao da razmišlja da li je mudro da izgovori istinu. Izgleda da diže glavu i napušta čoveka koji umire(...) Čovek je mrtav a mi ne saznajemo. Zlatoglavi na drugoj obali je sumnjičav kao i uvek. Držimo mrtvu knjigu u rukama.“ (Nabokov, 2003: 163).

U ovom diskursu Izricanja, Rečeno: mrtav čovek, mrtva istina, mrtva knjiga ne znače ništa. Ono što ostaje da lebdi u bestežinskom stanju Izricanja je samo autorov poziv na odvajanje od znanja, na želju koja se ne zadovoljava u Drugom, na želju koja se neprestano uvećava, ali s onu stranu zadovoljenja. V-ov neuspeh da zatekne Sebastijana živog, da se nagne nad njega i da uhvati reči nekog retkog otkrovenja, neuspeh je svakog ubeđenja da će Jastvo podižući glavu i opirući se stanju pasivne pasivnosti uspeti da u ne-etičkom diskursu spozna Apsolutnu Istinu ili Istinu Drugog kako bi ukinulo sebe u drugome ili dovelo drugog u položaj da poništi sebe. „(...) Sebastijanova maska prijanja mi za lice(...) Ja sam Sebastijan, ili je Sebastijan ja, ili smo možda obojica neko koga nijedan od nas ne poznaje.“ (Nabokov, 2003: 186). Krećući se Levinasovom putanjom anahroničnog rađanja subjekta u odgovornosti-za-drugog, pre sopstvene sadašnjosti u ne-prisutnosti, na površini Izricanja, na razmeđu između govora i tišine, skidamo Sebastijanovu masku sa V-ovog lica. V nije Sebastijan, niti je Sebastijan V, ali su, možda, obojica Neko. Čitav diskurs Izricanja koje se utapa u diskurs Rečenog, Nabokovljevog Stvarnog života Sebastijana Najta, ipak se ne iscrpljuje u tom upijanju. „On utiskuje svoj trag u samu tematizaciju koju podnosi kolebajući se između strukturacije kao poretka jedne konfiguracije bića (...) s jedne strane, i poretka neimenovanog apofansisa, s druge strane, u kome Rečeno ostaje „ponuda (proposition)“ – ponuda bližnjem, „značajnost predata“ Drugome.“ (Levinas, 1999: 76, 77). Ponuda bližnjem, „značajnost predata“ Drugome, nama, meta-istražiteljima? Da li smo se mi ipak prateći spiralu Levinasove neontološke hermeneutike upecali na mamac de-kodiranja, de-šifrovanja jednog Rečenog, ili možda Izricanja, pervertirajući ga u naše interpretatorsko Isto? Da li smo se u interpretaciji, potrazi za bivstvujućim romana, za-drugim vratili u Tekst/Rečeno, da li smo vratili Sopstvo Nabokovljevog romana s ovu stranu sadašnjosti, s ovu stranu igre bivstva i time ga osudili na prevremenu i nasilnu smrt? „A onda se maskarada primiče kraju. Čelavi mali šaptač zatvara knjigu, dok se svetlo lagano gasi.“ (Nabokov, 2003: 186).

Literatura

- Biblija: Stari i Novi zavet.* (1990). Novi Sad: Dobra vest.
- Levinas, E. (1976). *Totalitet i beskonačno: ogled o izvanjskosti.* Sarajevo: Veselin Masleša.
- Levinas, E. (1999). *Drukčije od bivstva ili s onu stranu bivstvovanja.* Nikšić: Jasen.
- Левинас, Е. (1998). *Међу нама: мислити-на-другог: огледи.* Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Levinas, E. (2003). *Trag drugog. Reč: časopis za književnost i kulturu, (71)17, 293-406.*
- Nabokov, V. (2003). *Stvarni život Sebastijana Najta.* Beograd: Rad.
- Paunović, Z. (1997). *Gutači blede vatre.* Beograd: Prosveta.
- Riker, P. (2004). *Sopstvo kao drugi.* Beograd: Jasen.
- Romčević, B. (2003). *Licem u lice s imperijom. Reč: časopis za književnost i kulturu, (71)17, 431-466.*

Maja Luković

THE DE(CONSTITUTION) OF THE SELF IN THE DISCOURSE OF *REAL LIFE* OF NABOKOV'S NOVEL *THE REAL LIFE OF SEBASTIAN KNIGHT*

Summary

This piece paper aims to provide a critical examination of the impossibility of constitution of Nabokov's hero Self in the novel *The Real Life of Sebastian Knight* within the bounds of Ricoeur's discourse about (de)construction, deconstitution of Self, hermetism of sameness and ipse-identity dialectics, in the narrative imagination discourse as a form of dialectics of possessing and dispossessing, self-confirmation and self-deconstruction, that is, in the discourse which necessarily leads to identity apophasis in this Nabokov's novel. Particular attention will be devoted, within the bounds of Levinas' interpretation of antiontological play of anarchic process of identity constitution, to pointing to Nabokov's hero's attempt to constitute his own identity in the Saying about Other/ Same in the attempt to return his Self and the Self of Other/Same to the hither side of the living-present, to the hither side of the Self play where, according to Levinas, the Self is always stricken by violent death. Another point to be considered is the exit from the discourse of rough, material facts/ the Told and entrance into the discourse of fiction/ the Telling where the subject in his/her traumatic exposure and vulnerability approaches the Other in order to start search for-the-Other to save the Self from the for-Self.

mmilutinovic@kg.ac.rs

